

SUPRAPHON

33 1/3

DV 6104 H

SV 8230 H

ČESKÉ VÁNOČNÍ KOLEDY

(Realizace M. Klement)

1. Narodil se Kristus Pán — 2. Dej Bůh štěstí — 3. Já bych rád k Betlému (sólo B. Blachut) — 4. Nesem vám novirty — 5. Chtíc, aby spal (sólo M. Boublíková) — 6. Půjdem spolu do Betléma — 7. Syn Boží se nám narodil (sóla M. Boublíková, V. Pecháčková, M. Rabas) — 8. Vondráši, Matóši (sólo M. Rabas) — 9. Poslechněte mne málo (sólo M. Němcová) — 10. Kristus Pán se narodil — 11. Byla cesta, byla ušlapaná — 12. Slyšte, slyšte, pastuškové — 13. Děťátko se narodilo — 14. Jak jsi krásné, Jezulátko

KOLEDY EVROPSKÝCH NÁRODŮ

(Realizace M. Venhoda a M. Klement)

1. Německo: Es ist ein Ros' entsprungen (M. Praetorius) — 2. Vlámsko: Het was een maget uyt vercoren (Kerstlied) (sóla H. Legerová, J. Kolganová, V. Pecháčková, P. Jurkovič) — 3. Jugoslávie: Rajske strune zadonite (sóla M. Boublíková, J. Kolganová) — 4. Řecko: Kalin i mera archondes (sólo P. Jurkovič) — 5. Francie: Nous etions trois bergerettes (sóla M. Boublíková, H. Legerová, J. Kolganová) — 6. Španělsko: Los animales ante el Nacimiento (sólo M. Němcová) — 7. Itálie: Dormi, dormi, Babin (sóla M. Boublíková, H. Legerová, M. Němcová, V. Pecháčková) — 8. Bulharsko: Izraslo mi, Giorge (sóla A. Jankov, P. Jurkovič) — 9. Československo: Pásli ovce Valaši (sólo B. Blachut) — 10. Francie: Entre le boeuf et l'ane gris — 11. Švédsko: Nu är det jul igen (sólo M. Rabas) — 12. Norsko: Jeg er så glad hver julekveld (sóla S. Raizl, P. Jurkovič, J. Srb) — 13. Polsko: Jezus malusieńki (sólo H. Legerová) — 14. Rakousko: Der Heiland ist geboren (sólo M. Boublíková) — 15. Anglie: Good King Wenceslas (sóla M. Boublíková, B. Blachut) — 16. Československo: Gloria, gloria in excelsis

Komorní instrumentální soubor

NOVÍ PĚVCI MADRIGALŮ A KOMORNÍ HUDBY. Řídí MIROSLAV VENHODA

Před více než půl tisíciletím žil v břevnovském klášteře vzdělaný mnich Jan z Holešova. Zajímal se o život prostých lidí, všiml si jejich zvyků, naslouchal písním, které zpívali, vyptával se starých pamětníků. Své poznatky zaznamenával. Ve spise nazvaném Štědrý večer vylíčil vánoční obyčje našich předků; zmínil se také o písní, která se při této příležitosti zpívala: *Vele, vele, stojí dubec prostřed dvora*. To je tedy naše nejstarší vánoční koleda; její další text ani nápěv se nepodařilo zjistit. Zato dodnes zní o vánocích píseň *Narodil se Kristus Pán*, která není o mnoho mladší než *Vele, vele* — aspoň pokud jde o stránku melodickou. Vznikla z latinské duchovní písně *Ave hierarchia coelestis* — *Buď pozdraveno, kněžstvo nebeské*. Postupem času se hudební tvar proměnil do podoby, jakou dnes známe; avšak v 18. století existoval kromě ní ještě jeden, odlišný, svým rázem téměř taneční nápěv, velmi oblíbený a rozšířený. To bylo v době, která již znala mnoho našich dnešních koled. Melodicky i textově vrostly z poezie a hudby českého baroka; nejedna z nich přešla do pokladu lidových písní z vánočních pastorálních skladeb barokních a klasických, jejichž autoři jsou buď neznámí nebo zapomenutí. Četné koledy obsahují kancionály 17. a 18. století, zejména Jana Rozenpluta, Jiřího Hlohovského, Pavla Sessia, Jiřího Šipaře, Matěje Václava Šteyera, Václava Holana Rovenského a Jana Josefa Božana.

Pokud jde o název koleda: býval různě vykládán — staroslověnské slovo *kolęda* znamenalo novoroční den, balkánské románské národy označovaly slovem *kalenda* pohanské oslavy zimního slunovratu spojené se zpěvy, průvody a rozličnými zvyky. Zní tu nepochybně latinský výraz pro první den v měsíci, Kalendae. Naše koledy podržely tedy význam — zúžený na oblast hudebně literární — jistých výročních obřadů, spjatých především se zimním slunovratem, později do téže doby umístěnými křesťanskými vánocemi. Jsou ovšem také koledy jarní, velikonoční. V západní Evropě byly odvozeny názvy vánočních písní z jiných zdrojů, i když se tu vánoce někdy označovaly pojmy stejného latinského původu (provenčalské *Calēdo*). Starofrancouzské výrazy

caroles a anglické *carols* vznikly z názvů tanečních písní a skladeb (latinsky *caraula*, *choraula*, *choreola*). Anglické *carols* jsou doloženy od 15. století (*Nowel syng we now al and sum*), typickým příkladem žánru je koleda z Coventry (1591) *Lully, lulla, thou little tiny child*. Ve Francii a odtud pak i v Anglii se od 16. století horlivě zpívaly *noëls*. Byly to jednak známé světské písně upravené pro vánoční potřebu, jednak umělé vánoční písně komponované v lidovém duchu. Název pochází buď ze zkomoleného jména *Emanuel* (hebrejsky: bůh s námi, právě narozený spasitel), ze slova *natale-narození*, či z výrazu pro novinu, radostnou zprávu (provenčalské vánoční písně — *li nouvè*).

Noëls savojského hudebníka Nicolase Martina, vydané v Lyonu roku 1555, mají roztomilou naivitou hudební i slovní překvapivě blízko k českým vánočním písním; v jednom z vánočních „koncertů“ Michela Colette z konce 18. věku se objevuje nápěv písně *Kočka leze dírou*. Jedna z nejstarších německých vánočních písní — *Weihnachtslieder* — *Joseph lieber, Joseph mein*, zachovaná v lipském rukopisu z roku 1500, byla součástí vánočních her, dramatizovaných betlémských příběhů, které jsou neodlučitelně spjaty s vánoční symbolikou a — také u nás — důležitým pramenem vánoční hudební tvorby. Zmíněná anglická koleda z Coventry i německá píseň o Josefovi je zároveň příkladem pro velmi rozšířený a významný typ ukolébavky. Nejstarší vánoční hry na našem území, které spojovaly dvě latinské písně *Magnum nomen domini* a *Resonet in laudibus* (*Velké jméno páně* a *Chvalně zaznívá*) a rozličně přestavovaly jejich sloky, zpívané třemi předzpěváky a třemi „hochy“, jsou známy pod názvem „*Jesličky*“ nebo také „*Kolébka*“. Odtud byl jen krok k makaronským koledám, směřujícím latinu s národním jazykem, koledám zpívaným po celé Evropě potulnými žáky — na trzích, v šenkovnách, v klášteřích, v panských sídlech. Studenti měli vždycky vyvinutý smysl pro humor — a tak se už ve středověku dostaly do textů jejich vánočních zpěvů komické i satirické prvky, jaké se objevují i v pozdějších dobách v řadě lidových koled. U nás o tom svědčí například rázovité

koledy krkonošské, které jsou plastickým obrazem výjevů ze života horáků, s popisem skutečných událostí, situací, osob.

Hudební svět vánočních písní je neobyčejně bohatý a pestrý. Lze se tu setkat s širokou škálou útvarů od vážných, pomalých zpěvů epických i lyrických až k formám vysloveně tanečním. V polských koledách je vůdčím tanečním živlem polonéza; v našich polka, jejíž plně vyjádřený hudební tvar stylizují četné pastorální skladby již v 18. století; ve východní oblasti je to především odzemek. Mezi koledami evropských národů existuje nejedna nápevná souvislost ať už pramení ze společného motivického základu středověkých latinských zpěvů nebo z novějších styčných znaků pastorální melodiky. Jsou i určité vztahy textové; a zde stojí za zmínku historie písně *Good King Wenceslas*. Jde o českého krále a světce Václava; legendu o něm a jeho dvořanu Podivenovi vydal německy roku 1847 český spisovatel Václav Alois Svoboda Navarovský; anglický duchovní John Mason Neale odtud čerpal látku ke svým veršům, jimiž roku 1853 podložil nápěv staré jarní latinské písně *Tempus adest floridum* z roku 1582. Ale tento v podstatě nevánoční zpěv dostává patřičným podáním opravdovou vánoční náladu a je v Anglii oblíben jako u nás *Narodil se Kristus Pán* či *Nesem vám noviny!* Je zajímavé, že i zakořeněná tradice v takové zemi, jakou je Anglie, měla značné výkyvy: v době dětství spisovatele Charlese Dickense, klasika vánoční povídky, se přestávaly v Anglii koledy zpívat; jistý literát jménem William Hone prý tehdy prohlásil, že koledování v Anglii během několika let úplně zmizí. Nezmezilo. Naopak. Romantismus oživil staré lidové obyčje a s nimi i zájem o vánoční zpěvy — nejen ovšem v Anglii; zájem trvajícím až do našich dnů. Tisíce koled bylo zaznamenáno a vydáno tiskem, ty nejmilejší a nejoblíbenější jsou vysílány v posledních prosincových týdnech rozhlasem a televizí, nahrávány na magnetofonové pásy a gramofonové desky. V této podobě plní své poslání nejlépe: jdou za lidmi přímo do jejich domovů a prozařují je čirou poezií vánoce.

Jiří Berkovec